

Van nationale boekhouding tot internationaal geharmoniseerd stelsel

Nationaal rekenen

De basis voor het huidige systeem van de Nederlandse nationale rekeningen werd gelegd in de jaren tussen de beide wereldoorlogen. Daarna is het systeem steeds verder uitgebouwd en aangepast aan de veranderende eisen van de tijd. De nationale rekeningen zijn inmiddels onontbeerlijk bij de toetsing van de criteria die in de Economische en Monetaire Unie aan de lidstaten worden gesteld.

De eerste fase in de ontwikkeling van de Nederlandse nationale rekeningen eindigde in 1950 met de publicatie van gegevens voor de jaren 1938, 1946 en 1947. Dit was de kroon op het werk van ongeveer vijftien jaar. Naast cijfers werd een beschrijving gegeven van de theorie van de nationale rekeningen. Ook werden het bronnenmateriaal en de ramingsmethoden uitgebreid toegelicht. De eerste winnaar van de Nobelprijs economie, Jan Tinbergen, presenteerde in 1936 een macro-econometrisch model voor Nederland. Hij merkte daarbij op dat de statistische basis van zijn model nog veel te wensen overliet. Tinbergen werkte in die tijd bij het CBS. Zijn constatering bracht de ontwikkeling van de nationale rekeningen (toen nog nationale boekhouding genoemd) in Nederland in een stroomversnelling.

Luxe statistiek

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd op het CBS de ontwikkeling van een systeem van nationale rekeningen met kracht voortgezet. Er werd een uitgebreid onderzoeksprogramma opgezet waarbij het gehele bureau werd betrokken. Dat niet iedereen toen het belang van de nationale rekeningen inzag, blijkt uit de kwalificatie 'luxe statistiek' die een prominent medewerker eraan gaf.

Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in 1939 had een uitbreiding van de bronnen tot gevolg die van groot belang zou zijn. De grondstoffenvoorziening en later ook de distributie van eindproducten werden van overheidswege geregeld. Daarvoor werd zeer uitvoerige informatie bijgehouden over de productie, de invoer en het verbruik van grondstoffen. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat dit materiaal soms een aanzienlijke vertekening van de werkelijkheid kon vertonen. Zo konden bijvoorbeeld, vooral na mei 1940, bedrijven de voorraden grondstoffen te laag hebben opgegeven. Uit de verzamelde informatie kon een verband worden gelegd tussen statistische gegevens over verschillende bedrijfstakken: de *output* van een bedrijfsklasse is de *input* van een andere bedrijfsklasse of een finale bestedingencategorie.

Input-outputtraditie

Van deze samenhangen kon gebruik worden gemaakt om leemten in het basismateriaal op te vullen. Geleidelijk ontstond het idee om deze benadering systematisch voor het gehele produc-

tieproces in de economie toe te passen. De basis was gelegd voor de Nederlandse input-outputtraditie: de jaarlijkse samenstelling van input-outputtabellen.

Tijdens de oorlogsjaren was er vrijwel geen contact met statistici in andere landen. Men had geen zicht op de ontwikkelingen elders. Kort na het einde van de oorlog ging Johan Derksen, de latere chef van de Afdeling Nationale Rekeningen bij de Verenigde Naties en verantwoordelijk voor de ramingen, naar Londen voor een bijeenkomst van nationale rekenaars. Daar bleek dat tijdens de jaren van relatief isolement, in de Engelssprekende landen bij de ontwikkeling van nationale rekeningen de nadruk had gelegen op theoretische aspecten terwijl in Nederland vooral de statistische aspecten waren bestudeerd.

Marshallhulp

Na de oorlog was er een grote behoefte aan gegevens die konden worden gebruikt bij de planning van de economische wederopbouw van het land. Bovendien moesten landen die Marshallhulp wilden ontvangen, macro-economische informatie presenteren volgens internationale richtlijnen voor de nationale rekeningen.

In de jaren vijftig was het opnieuw de vraag naar cijfers, ditmaal voor de modellen van het Centraal Planbureau, die de ontwikkeling van de nationale rekeningen sterk stimuleerde. Er volgde een periode van verdere uitwerking en verbetering van het systeem. Er werd ook gewerkt aan een verbetering van de internationale vergelijkbaarheid van de cijfers. Cees Oomens, hoofd van de Afdeling Nationale Rekeningen, later directeur Coördinatie en directeur Economische Statistiek, speelde zowel nationaal als internationaal een belangrijke rol.

Verdere uitbouw

In de jaren zestig en zeventig ging de ontwikkeling van de nationale rekeningen, mede mogelijk gemaakt door uitbreiding en verbetering van de basisstatistiek, onverminderd door. In de jaren tachtig werden op het CBS nieuwe ideeën ontwikkeld waarbij flexibiliteit en een institutionele benadering op de voorgrond stonden. Deze nieuwe aanpak wordt internationaal wel aangeduid als de 'Dutch School'.

Tegenwoordig staan milieuvraagstukken in het centrum van de belangstelling. Er is een duidelijke behoefte aan statistische

Dr. Cees Oomens. Werkzaam bij het CBS van 1936 tot 1982. Hoofd nationale rekeningen (1957-1966), directeur coördinatie (1966-1974). Directeur economische statistieken, tevens plv. directeur-generaal (1974-1982).

informatie op dit gebied voor analysedoeleinden en als basis voor het voeren van milieupolitiek. Nationale rekenaars waren zich jaren geleden al bewust van deze problematiek. Zo schreef Derksen in 1973 dat een discussie moest worden gevoerd over de vraag of het begrip nationaal inkomen zodanig moest worden aangepast dat negatieve effecten van de economische ontwikkeling zoals luchtvervuiling en lawaaioverlast erin tot uitdrukking kwamen. Op het Bureau zijn de nationale rekeningen inmiddels uitgebreid met een systeem van milieurekeningen waarbij verslag wordt gedaan van de fysieke effecten van productie en consumptie.

In de jaren negentig kreeg de ontwikkeling van een *System of Economic and Social Accounting Matrices and Extensions* (SESAME) grote aandacht. Een dergelijke totaalbeschrijving van economisch, sociale en ecologische verschijnselen maakt het mogelijk te voldoen aan de behoefte aan gegevens voor een samenhangend totaalbeleid op deze terreinen.

Internationale aspecten

Statistici van het Bureau hebben vanaf het begin een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van internationale richtlijnen voor de nationale rekeningen. Reeds voor de Tweede Wereldoorlog werd er door de Volkenbond op aangedrongen dat, ten behoeve van internationale vergelijkbaarheid, alle landen

Dr. Jan Tinbergen. Hoogleraar statistiek te Rotterdam (1933-1973). Bij het CBS werkzaam van 1929 tot 1945. Daar had hij de leiding van het conjunctuuronderzoek en het wiskundig statistisch onderzoek.

dezelfde methode zouden gebruiken bij het ramen van het nationaal inkomen.

De eerste internationale richtlijnen werden in 1947 gepubliceerd door de Verenigde Naties. Zij publiceerden in 1953 een nieuw handboek, veelal aangeduid als het eerste *System of National Accounts*. Dit handboek is in de loop van de tijd een aantal malen aangepast, de laatste herziening werd in 1993 voltooid.

Eurostat, het Europese statistische bureau, publiceerde ook richtlijnen. Deze sloten aan op de mondiale voorschriften, zij hielden meer rekening met de Europese wensen en met de specifieke Europese situatie van hoogontwikkelde economieën. In 1996 zijn geheel nieuwe Europese richtlijnen tot stand gekomen. De landen van de Europese Unie zijn op basis van een Europese verordening verplicht deze richtlijnen toe te passen. De laatste jaren van de twintigste eeuw staan voor de nationale rekeningen dan ook voor een groot deel in het teken van een grondige herziening van de nationale rekeningcijfers voor de afgelopen dertig jaar.

De nationale rekeningen spelen internationaal, zeker ook in Europa, een steeds grotere rol. Zo worden zij onder andere gebruikt bij de toetsing van de criteria die in de Economische en Monetaire Unie aan de lidstaten worden gesteld. ◀

Gert den Bakker